

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MUNTEANU, SILVIA

Modalități de receptare a textului literar în liceu : repere teoretice și practice / Silvia Munteanu ; pref.: Adrian Jicu. - Bacău : Editura Bibliotecii "C. Sturdza", 2019

ISBN 978-606-94717-5-3

I. Jicu, Adrian (pref.)

37

© Silvia Munteanu

Silvia MUNTEANU

***Modalități de receptare a textului literar în liceu.
Repere teoretice și practice***

CUPRINS

PREFAȚĂ	5
ARGUMENT	5
I. ASPECTE METODOLOGICE PRIVIND STUDIAREA LIMBII ȘI LITERATURII ROMÂNE ÎN ȘCOALĂ	8
I. 1. Importanța și locul disciplinei <i>literatura română</i> în școală	8
I. 2. Obiective generale ale receptării literaturii în școală	10
I. 3. Specificul modelului comunicativ-funcțional	11
I. 4. Didactica lecturii	12
I. 5. Lectura, scrierea și dezvoltarea gândirii critice	14
I. 6. Modalități de abordare a textului epic în școală	15
I. 7. Locul și importanța personajului în lecția de literatură; mijloace de caracterizare	16
II. TEXTUL EPIC. REPERE TEORETICE ȘI APLICATIVE	19
II. 1. Particularități ale genului epic	19
II. 2. Elemente de naratologie	25
II.2.1. Timp și spațiu	25
II.2.2. Titlul – prag textual	28
II.2.3. Relația incipit-final/excipit	28
II.2.4. Instanțele textului narativ	29
II.2.5. Tipologia naratorului	31
II. 3. Personajul literar	34
II. 3. 1. Generalități	34
II. 3. 2. Scurt istoric al receptării personajului	37
II. 3. 3. Tipuri de personaje	37
II.3.3.1. Personajul feminin în proza lui Ioan Slavici	43
II.3.3.2. „Al treilea personaj”	46

III. PROZA LUI IOAN SLAVICI. PRIVIRE GENERALĂ	51
III. 1. Preliminarii	51
III. 2. Concepția artistică	51
III. 3. Nuvelistica	54
III. 4. Romanele	64
III. 5. Poveștile	70
III. 6. Tipologii umane în proza lui Ioan Slavici	72
 IV. RECEPTAREA OPEREI LITERARE A LUI IOAN SLAVICI ÎN ȘCOALĂ	 77
IV. 1. Ioan Slavici în manualele de liceu	77
IV. 2. Metode didactice folosite în receptarea textului epic în școală	81
IV.2.1. Considerații generale. Metodele didactice, între tradiție și inovație	81
IV.2.2. Clasificarea metodelor. Aplicații practice	86
 V. SOLUȚII DIDACTICE	 106
V.1. <i>Moara cu noroc</i> , de Ioan Slavici. Caracterizarea personajelor. Proiect didactic	106
V.2. Personajul literar în romanul <i>Mara</i> , de Ioan Slavici. Proiect didactic	111
V.3. Abordarea textului literar din perspectiva teoriei inteligențelor multiple (Gardner). Aplicație pe nuvela <i>Budulea Taichii</i> , de Ioan Slavici	115
V.4. Studiu de caz. Diversitate tematică, stilistică și de viziune în opera marilor clasici: Ioan Slavici	120
V.5. Fișe de evaluare a lecturii particulare	126
V.6. Teste	132
 VI. CERCETARE PEDAGOGICĂ	 142
VI. 1. Preliminarii	142
VI.2. Studiarea personajului literar în liceu pe baza „sistemului problematizant de receptare dirijată”	152
 VII. TEHNICA OGLINDIRII TEXTUALE	 167
CONCLUZII	167
BIBLIOGRAFIE	170
ANEXE	174

PREFATĂ

Pornind de la tendințele tot mai evidente care se manifestă în școala românească a ultimelor douăzeci de ani, asupra

ARGUMENT

Pornind de la tendințele tot mai evidente care se manifestă în școala românească a ultimelor douăzeci de ani, asupra cărora au atras atenția specialiștii în domeniul psihopedagogiei, dar și practicienii, se impune o re-discutare a specificului disciplinei *Limba și literatura română* și, mai ales, găsirea acelor modalități de a o face atractivă pentru elevii începutului de secol XXI. În acest context, o altă viziune asupra demersului educațional devine o necesitate tot mai presantă pe care profesorul nu o poate ignora întrucât provocarea supremă care se conturează (în cazul literaturii) este aceea de a reuși să formeze cititori. Nu întâmplător, se vorbește tot mai des în didactica de specialitate despre profesori de lectură, a căror menire este tocmai aceea de a sădi și păstra interesul pentru citit al elevilor. Obiectivul, deloc facil, presupune „reconfigurarea procesului instructiv-educativ (se recomandă, între altele, organizarea lui în conformitate cu triada structurală Evocare - Realizarea sensului - Reflecție) și mai ales exersarea *strategiilor didactice interactive*”¹.

Într-o perioadă plină de transformări, literatura trebuie privită dintr-o altă perspectivă, iar profesorului îi revine sarcina de a selecta cele mai potrivite metode de predare - învățare - evaluare, care să plaseze elevul în centrul lecției, stimulându-l, dezvoltându-i capacitatea de a fi creativ, de a argumenta un anumit punct de vedere. Textele scrise de marii noștri clasici oferă elevilor posibilitatea de a-și dezvolta totodată gândirea critică, prin prezentarea unor situații de viață inedite, prin surprinderea unor personaje inconfundabile - adevărate tipuri umane prezente în orice epocă și în orice societate. De asemenea, trebuie recunoscută dificultatea receptării operei acestor scriitori, dificultate ce constă în a surprinde adevărata intenție a naratorilor, sursele ironiei, uneori caracterul tezist al operelor și specificul mijloacelor artistice fiecărui scriitor. Așadar, prin selectarea și aplicarea unor *metode de predare active*, textul va deveni mult mai accesibil elevilor, mai atractiv, mai ușor descifrabil. Nu trebuie abandonate, firește, nici *metodele tradiționale* utilizate în studiul literaturii, deoarece, utilizarea exclusivă a celor moderne nu este suficientă în vederea atingerii obiectivelor propuse. Vom urmări, în același timp, modul în care profesorul de limba și literatura română reușește, în cadrul orei, să suscite interesul elevilor pentru receptarea operei scriitorilor reprezentativi ai literaturii române, în condițiile în care *oferta* „educațională” a societății este pe cât de tentantă, pe atât de agresivă.

¹ Emanuela Ilie, *Didactica literaturii române*, ediția a II-a, Iași, POLIROM, 2008, p. 11.

Se cuvine aici o altă mențiune. Dată fiind abordarea propusă și caracterul ei preponderent aplicativ al lucrării, cercetarea se va rezuma la texte considerate reprezentative, selectate din manualele școlare alternative, opere pe care elevii trebuie să le însușească în vederea promovării examenului de bacalaureat. Este, fără îndoială, o selecție subiectivă, bazată pe criteriul reprezentativității, dar și al apariției tipologiilor în textele amintite.

O astfel de lucrare pornește de la prezentarea aspectelor metodologice privind studierea limbii și literaturii române în școală, evidențiind rolul decisiv al lecturii, necesitatea înțelegerii și aplicării elementelor de naratologie, precizarea statutului personajului, sintetizând teoriile mai vechi și mai noi în legătură cu acest concept atât de instabil. După prezentarea teoretică a modalităților de abordare a textului epic în școală, a elementelor de naratologie și a personajului literar, vor urma aplicațiile practice, modalitățile concrete de concepere și desfășurare a lecțiilor ce au drept scop argumentarea apartenenței la o specie literară și caracterizarea personajelor din opera diversilor scriitori.. Dintre criteriile care vor fi avute în vedere nu vor fi uitate contextul epocii, identificarea trăsăturilor distinctive ale operei respective, statutul personajului, relațiile cu alte personaje, mijloacele de caracterizare și, mai ales, gruparea lor în funcție de anumite tipologii. Ceea ce va permite o structurare flexibilă a materialului, oferind o coloană vertebrală lucrării și, în același timp, posibilitatea unor comparații între personajele din diferitele texte avute în vedere.

De asemenea, lucrarea, intitulată *Modalități de receptare a textului literar în liceu. Repere teoretice și practice*, își propune să evidențieze o serie de metode și mijloace de învățământ utilizate în cadrul orelor de literatură. Având în vedere noua perspectivă a studierii literaturii în liceu, impusă de programele școlare, de manualele alternative, trebuie revizuită abordarea textului literar, prin utilizarea unor *strategii didactice moderne*, care să sporească interesul copiilor pentru lectură, care să dezvolte capacitatea acestora de a comunica liber, de a-și exprima un punct de vedere, argumentându-l. Se naște astfel o întrebare firească: ce voi urmări în cadrul acestei lucrări? Voi avea în vedere să demonstrez ipoteza acestui studiu, adică faptul că metodele activ-participative vor stimula creativitatea și gândirea critică a elevilor într-o măsură mai mare decât metodele tradiționale, utilizate de-a lungul anilor, în orele de literatură.